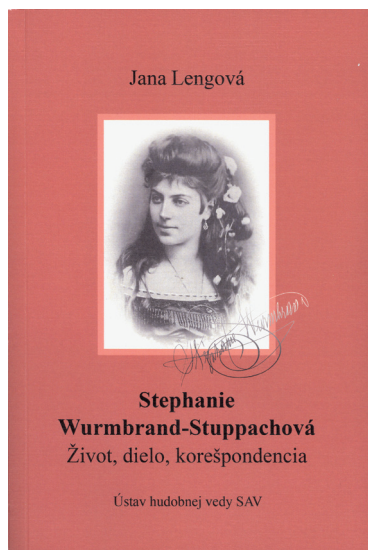

Jana Lengová: Stephanie Wurmbbrand-Stuppachová. Život, dielo, korešpondencia

Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV, 2019, 248 s. ISBN 978-80-89135-41-7

Monografia venovaná pozoruhodnej osobnosti skladateľky a klavírnej virtuózky, bratislavskej rodáčky, od hudobnej historičky Jany Lengovej je určite viac, než bežnou muzikologicky spracovanou personálnou biografiou. Autorka sa úspešne pokúša vtiahnuť čitateľa do atmosféry doby, spoločenských konvencií šľachtických a meštianskych kruhov na pozadí hudobnej kultúry stredoeurópskeho provinčného centra, akým bola v druhej polovici 19. storočia Bratislava. Kniha je okrem bohatej faktografie popretkávaná životnými osudmi nielen samotnej Stephanie a jej príbuzných, osobitne sestry Seraphine, ale aj mnohých ďalších osobností, vrátane sledovania ich vzájomných kontaktov, v niektorých prípadoch aj v hypotetickej, pritom vedecky korektnej rovine. Aristokratické prostredie, v ktorom sa Stephanie Wurmbbrand-Stuppachová, rod. Vrabélyová celý život pohybovala, si v jej dobe ešte starostlivo uchovávalo prvky

noblesy a spoločenskej prestíže. Na sklonku „belle époque“, za súmraku monarchie, keď sa životný príbeh Stephanie chýlil ku koncu, však tento svet smeroval k nevyhnutnému úpadku, čo zahŕňa príbeh našej hrdinky do pavučiny nostalgie a krásnych spomienok, zviditeľnený v jej korešpondencii i literárnych dielach z posledných desaťročí života.

Úvodné dve kapitoly knihy Jany Lengovej venované biografii Stephanie na pozadí spomínaných súvislostí sú plné odkazov a citácií z dobových prameňov, vrátane detailných informácií z koncertného života Bratislavy v mladých rokoch skladateľky. Tento úctyhodný pramenný materiál (archívne dokumenty, články z dobovej tlače, korešpondencia a iná sekundárna literatúra) dodáva dôveryhodnosť Lengovej úvahám o vzťahoch ambicióznej umelkyne k umeleckým osobnostiam, rodinným príslušníkom i manželovi, ktoré dokumentujú aj dedikácie niektorých jej diel. Čitateľ sa podrobne oboznámi s prvými úspechmi dvoch nadaných sester – brilantných klaviristiek –, s ich koncertnými vystúpeniami a dobovými ohlasmi. Zdá sa, že hudobným talentom Stephanie predčila svoju o deväť rokov staršiu sestru Seraphine, ktorá nastúpila kariéru koncertnej umelkyne. Stephanie mala všetky predpoklady, aby ju v tom mohla nasledovať, jej životné osudy sa však vyvíjali inak a po sobášii s rakúskym šľachticom Ernstom Wurmbbrandom svoj hudobný talent aspoň sčasti pretavila do skladateľskej tvorby. Autorka publikácie venuje značnú pozornosť aj kontaktom Stephanie s osobnosťami kultúrneho a hudobného života. Osobitný priestor má v jej publikácii priateľstvo s bratislavským archivárom Jánom Batkom na základe zachovanej korešpondencie (obsah 51 listov v nemeckom origináli z Archívu mesta Bratislavy autorka zverejňuje aj s po-

známkovým aparátom v záverečnej kapitole knihy) a tiež príbeh jej nenaplneného platonického vzťahu s Johannesom Brahmsom. Jana Lengová neodolala pokušeniu rozvinúť širšie túto naoko senzáčnú či „bulvárnu“ tému, rieši ju však so sebe vlastnou taktosťou a objektivizujúcim nadhľadom, opierajúc sa o seriózne zdroje a svedectvá. Je zaujímavé sledovať, ako eliminuje všetky náznaky bulvárnosti, ktorými by bolo možné obotkať tento príbeh dvoch spriaznených umeleckých duší, a to aj napriek tomu, že tieto náznaky explicitne spomína, čo je, samozrejme, čitateľsky príťažlivé a vo faktograficky hutnej vedeckej publikácii nepochybne osviežujúce. Nie je to však jediný prípad, keď Lengová dbá na ľudský a psychologizujúci obraz postáv svojej knihy. Zdá sa, že práve tento prístup – empatický zmysel pre detaily a maličkosť každodenného života – odlišuje charakter jej knihy od bežných vedecky spracovaných monografií hudobníkov. Tajomstvo Lengovej úspechu tkvie v tom, že to robí bez toho, aby publikáciu príliš „beletrizovala“.

Obsahom tretej kapitoly knihy je muzikologická analýza tvorby Stephanie Wurmbrand-Stuppachovej, obsahujúcej diela pre klavír, piesne a niektoré ďalšie komorné skladby. V dobovom kontexte boli tieto diela určené pre hudobné salóny, ako však Lengová zdôrazňuje, pojem „salónna hudba“ nemal ešte v 2. polovici 19. storočia negatívny význam, ale zahŕňal aj kvalitatívne hodnotnú hudobnú tvorbu (v tom čase napríklad za skladateľa salónnej hudby považovali aj Chopina). Klavírnú tvorbu Wurmbrand-Stuppachovej Lengová štruktúrovala na charakteristické skladby, štylizácie tancov (najmä valčíky), fantázie (fantastické skladby), etudy (klavírne štúdie), skladby pre dva klavíry a klavír štvoručne. Osobitnú pozornosť venovala skladateľkinmu najznámejšiemu opusu, klavírnemu cyklu *Die schöne Melusine* op. 33 (v podtitule označenému ako hudobné ilustrácie). Skladateľku inšpiroval rovnomenný cyklus akvarelov Moritza von Schwinda a vytvorila jeho pozoruhodný hudobný pendant plný zvukomalby, farebnosti a melodickej invencie. Dieľo bolo publikované vo viacerých vydaniach, najstaršie z nich obsahuje kratšiu verziu cyklu

s 10 časťami, v neskorších vydaniach je cyklus skompletizovaný na 11 častí. Tri časti cyklu neskôr zinzstrumentoval pre orchester viedenský vydavateľ a skladateľ Bohumil Pazdírek. Vo svojej analýze klavírneho diela skladateľky okrem sémantických aspektov J. Lengová vyzdvihla invenčné stvárnenie melódie, zmysel pre delikátnu zvukovosť a zvukomalbu, ktorá v niektorých kompozíciách podľa jej názoru dosiahla predimpresionistickú zvukovosť pri zachovávaní rozšírenej chromatickej tonálnej harmónie. Na druhej strane eviduje tendencie k sentimentalite vo valčíkových štylizáciách či určitý schematizmus v repričovských trojdielných formových štruktúrach charakteristických skladieb. V záverečných pasážach kapitoly J. Lengová analyzuje skladateľkinu komornú tvorbu – skladby pre husle a klavír (celkovo päť diel, z nich sa zachovali štyri) a vokálne diela (piesne, vokálne kvinteto), ako aj literárnu tvorbu skladateľky (knižne vyšli štyri diela – zbierka aforizmov a úvah *Betrachtungen*, literárne črty a poviedky *Gesammeltes*, a memoárové knižočky *Erinnerungsmomente*, *Erlebtes*). Posledná, štvrtá kapitola knihy sa venuje zachovanej korešpondencii Stephanie Wurmbrand-Stuppachovej, kde autorka sumarizuje doterajšie poznatky a pridáva už spomínaný kompletný prepis korešpondencie skladateľky adresovanej Johannovi Batkovi, doplnený o poznámkový aparát, ktorý je pre poznanie skladateľkinej osobnosti a jej postojev veľmi prínosný.

V prílohe knihy Jana Lengová uvádza zoznam diel skladateľky, vrátane niektorých rukopisných verzií. V zozname nezachovaných diel chýba skladba *Nachtmusik auf Kieferstädtel* op. 64, o ktorej sa autorka zmieňuje v prvej kapitole. Tvorbe Stephanie Wurmbrand-Stuppachovej venovala v uplynulých rokoch pozornosť aj nemecká klavírna pedagogička Isolde Weiermüller-Backes, ktorá je autorkou publikácie *Klaviermusik von Komponistinnen vom 17. bis zum 21. Jahrhundert* (Düsseldorf : Staccato Verlag, 2003). Vo svojej databáze skladateľkiných diel, ktorá je prístupná aj na internetovej stránke www.klassika.info, eviduje ešte niektoré ďalšie vydania diel Stephanie Wurmbrand-Stuppachovej: *Vier Klavierstücke* (*Liebeslied*, *Orientalischer Marsch*,

Menuetto, Trauerkläge), Wien : Wetzler, b.r. – zrejme ide o staršiu verziu rozšírenej zostavy piatich klavírných skladieb, ktorú Lengová eviduje ako op. 25 –, *Zehn Klavierstücke* (*Begegnung, Frage, Vergebliches Ständchen, Sezam, Minnelied, Willis Nachtreigen, Liebeslied, Orientalischer Marsch, Menuetto, Trauerkläge*), bližšie neznámu tlač zostavenú zo skladieb z rôznych vydání. Lengová sama konštatuje vo svojom úvodnom texte k zoznamu diel, že najmä charakteristické skladby skladateľky vychádzali vo viacerých vydaniach a niekedy v rôznorodých zostavách. Je zjavné, že tento problém bude potrebné v budúcnosti pri zostavovaní kompletného zoznamu diel Wurmbrand-Stuppachovej vyriešiť, azda najskôr diferencovaním medzi cyklicky koncipovanými dielami a voľnými sledmi charakteristických skladieb, ktoré možno vnímať aj ako samostatné kompozície. Táto úloha, samozrejme, nie je jednoduchá. Weiermüller-Backes vo svojom zozname, ktorý tiež nie je kompletný a dal by sa doplniť na základe databázy Lengovej, navyše uvádza zrejme nezachovanú klavírnú skladbu bez opusového čísla *Epheu-Blatt*, pri ktorej sa odvoláva na správu z viedenského periodika *Deutsche Kunst- und Musikzeitung* (roč. 1882, č. 38). Táto kompozícia môže rozšíriť zoznam nezachovaných diel skladateľky uvádzaný Lengovou.

Vo výberovom zozname literatúry a prameňov na konci knihy čitateľ nájde aj zoznam novodobých vydání diel Wurmbrand-Stuppachovej. Je sympatické, že jednu edíciu vy-

dala autorka knihy (*Pfünf klavírných skladieb* op. 38). Ďalšiu sériu moderných vydání skladateľkiných skladieb, vrátane cyklu *Die schöne Melusine*, vydalo v posledných rokoch vydavateľstvo Certosa-Verlag, ktoré sa zameriava na tvorbu žien-skladateľiek a vedie ho spomínaná Isolde Weiermüller-Backes. Lengová uvádza 5 notových edícií tohto vydavateľstva, medzičasom k nim pribudla ešte jedna (*Konzertstücke* op. 44, Certosa Verlag W-S6). Editorom týchto vydání je Dieter Michael Backes. Podobné snahy určite prispievajú k oživeniu recepcie diela Wurmbrand-Stuppachovej na medzinárodnej úrovni a nepriamo dosvedčujú jeho európske kvality. Skladateľku podľa národnosti vnímajú v zahraničí ako „ungarisch“, svojou tvorbou však patrila do nemeckého kultúrneho kontextu. Sama skôr stelesňovala triezvy uhorský patriotizmus bratislavskej nobility a vnímala multietnický ráz svojho rodného mesta i metropoly monarchie, v ktorej prežila väčšiu časť svojho aktívneho života. Jana Lengová jej postoj v tejto oblasti interpretuje s rozvahou a nadhľadom, bez predpojatosti, čo môžeme len oceniť, rovnako ako fakt, že sa k nej ako bratislavskej rodáčke môžu hrdo hlásiť aj Slováci. Prvým krokom v tomto smere je práve vydanie monografie od Jany Lengovej, ktorú možno všetkým záujemcom o klavírnú hudbu romantizmu a tiež dejiny hudby na Slovensku v 19. storočí vrelo odporučiť.

Peter Ružičin

Lubomír Chalupka: Generačné a štýlové konfrontácie. Sprievodca slovenskou hudbou 20. storočia II. (1951 – 2000)

Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2018, 879 s. ISBN 978-80-223-4585-9

Monografia Lubomíra Chalupku s názvom *Generačné a štýlové konfrontácie. Sprievodca slovenskou hudbou 20. storočia II. (1951 – 2000)* priamo nadväzuje na jeho predošlú prácu *Cestami k tvorivej profesionalite*, ktorá

bola zameraná na vývoj slovenskej hudobnej kultúry počas prvých piatich decénií. V následnom pokračovaní autor podľa vlastných slov organicky nadviazal na tie metodologické východiská a skúsenosti, ktoré ho viedli